

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Журба І.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет*

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛАСТЕРІВ

Інноваційна економіка, як основа постіндустріального світового розвитку, ініціює якісні зміни в системі організації та управління бізнесом, який повинен адаптуватися до умов, що постійно змінюються, та загостреній конкурентній боротьбі на рівні країн, та міжнародному. Відповідно, суб'єкти господарювання шукають нові форми взаємодії і активно консолідується до сучасних інтегрованих структур. Так, на міжнародному рівні, з'являються різноманітні стратегічні альянси, консорціуми конгломерати та фінансово-промислові групи. На національному рівні формуються інтегровані кластерні структури, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності, як окремих галузей національної економіки, так і країни в цілому.

Вивчаючи і систематизуючи праці таких вчених, як Е. Фезер, М. Енрайт, С. Розенфельд, М. Войнаренко, В. Дорофійенко, В. Захарченко, О. Фінагіна, слід виділити ті ключові характеристики, які притаманні сучасним кластерам і в цілому самому процесу кластеризації:

забезпечення синергетичного ефекту в рамках спільних програм і проектів, що реалізуються;

формування ресурсу внутрішньокластерної довіри і нових форм професійної культури;

стимулювання інноваційного розвитку регіону;

нові можливості для розвитку галузі – інвестиційні, інфраструктурні, інноваційні, іміджеві та ін.;

формування нових управлінських технологій у системі взаємодій ринкового середовища;

формування середньо- і довгострокових виробничих альянсів;

внутрішньокластерна конкуренція і кооперація;
єдність інформаційного простору;
нові форми кооперації та комунікацій учасників кооперації
тощо [3; 4; 8; 11].

В окремих дослідженнях, безпосередньо присвячених кластерним структурам, основна увага приділяється принципам побудови структури, взаємозв'язку суб'єктів і визначенню меж кластера. Деякі вчені оцінюють функціонування кластеру з позиції його конкурентоспроможності [6]. Але і в даному випадку не існує однакових думок з приводу критерію оцінки. Одні експерти пропонують в якості критерію оцінювання величину доданої вартості, інші вважають «критерієм розвитку кластера» показник «рівень експорту» [5]. На нашу думку, існуючу методику оцінки ефективності інвестиційних проектів можна використовувати лише по відношенню до окремих учасників кластеру. Розрахунок ефективності функціонування за даною методикою не здатен охопити всі рівні кластерної структури, а саме: не враховуються можливі ефекти для органів державної, галузевої, регіональної влади. Відповідно, соціальні, екологічні, управлінські, інституційні та інші аспекти функціонування кластеру не беруться до уваги.

В цілому, при всьому розмаїтті теоретичних підходів до проблеми, що досліджується [7] без відповіді залишається питання визначення ефективності функціонування кластерів. Відповідно залишається простір для дискусії про визначення системи показників, за допомогою яких можна було би комплексно оцінювати результативність функціонування кожного кластеру.

Актуальність даного завдання полягає в тому, що відсутній єдиний підхід до оцінювання, відповідно до якого можна було б оцінити ефективність функціонування кластерної структури. Також відсутня єдина методика, що враховує вплив на результативність кластерів сукупності факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Відповідна методика існує лише у вигляді класичних положень для оцінки вартості компаній при їх злитті або поглинанні [7].

Дослідження основних властивостей кластерів з позиції системного підходу дозволило запропонувати методику оцінки результативності функціонування кластерної структури, логічна послідовність якої передбачує наступні етапи (рис. 1):

Рис. 1. Етапи оцінки результативності функціонування кластерної структури

Джерело: розробка автора

Для оцінки результативності кластерних структур пропонується використання системи показників, що відображають реалізацію тих аспектів інтеграції, які обумовлюють економічну ефективність взаємодії суб'єктів господарювання в кластерній структурі (див табл. 1).

На нашу думку, запропонована система показників дозволить максимально точно та всебічно оцінити ефективність створення і функціонування кластерного об'єднання.

Таблиця 1

Показники	Характеристика
технологічна ефективність	відображає ступінь інтенсивності використання ресурсів (обсягу випуску продукції, обсяг затрачених ресурсів та ін.
впровадження досягнень НТП	характеризує рівень інноваційного розвитку, що відображає перспективи підвищення конкурентоспроможності інтегрованої структури, а також можливість швидшого впровадження новітніх технологій і освоєння нових продуктів (питома вага всіх витрат на НДДКР, частка продукції, що щорічно оновлюється, вікова структура обладнання
економічна ефективність [7]	визначається за допомогою попиту на вироблену продукцію, освоєнням нових ринкових ніш (прибуток, додана вартість, питома вага витрат на одиницю вартості реалізованої продукції)
соціальна ефективність	вказує на стан задоволення колективу умовами своєї праці на виробництві
екологічна ефективність	стан навколишнього середовища, дотримання екологічних норм і можливість обґрунтовувати витрати на природоохоронні заходи
інформаційна ефективність [8]	характеризує витрати на формування єдиної служби маркетингу, інформаційної мережі і комунікацій
інвестиційна ефективність	відображає рівень інвестицій, капіталовкладень, в тому числі на одиницю продукції
інституціональна ефективність [10]	характеризує ступінь відповідності господарюючих суб'єктів внутрішній організації об'єднання, дотримання внутрішніх норм, їх відповідності правовим нормам, правилам, звичаям суспільства
функціональна ефективність	визначається ступенем відповідності утвореного об'єднання цільовому призначенню і обчислюється як інтегральний показник, що синтезує всі вище перелічені критерії.

Теоретичне значення даного дослідження полягає в розвитку методичного і інструментального забезпечення процесів формування і ефективного функціонування кластерних об'єднань в Україні. Практичне значення одержаних результатів обумовлена можливістю використовувати їх конкретними підприємствами та органами державного управління і місцевого самоврядування при виборів форм і методів розвитку кластерної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Д.В. Стратегический менеджмент Учебное пособие. Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2010. – 122 с.
2. Волкова Н.А. Кластерный анализ результатов социологического опроса работников предприятия [Электронный ресурс] / О.В. Стукач. – Режим доступа. – <http://ieeetusun.ru/nauka/cluster.pdf>. – Загол. з екрана.
3. Дорофиев В.В. Рынок инноваций: учеб. пособ. / Дорофиев В.В., Калинович С.В., Жеребьев Я.И. – Макеевка: ДоиПЛСЛ, 2006. – 360 с.
4. Захарченко В.И. Кластерная форма территориально – производственной организации / Захарченко В.И., Осипов В.Н. – Ч. 2. Повышение региональной конкурентоспособности на основе кластерного похода. – Одеса: Фаворит, 2010. – 236 с.
5. Рац. О.М. Визначення сутності поняття «Ефективність функціонування підприємства» / О.М. Рац // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 275-285.
6. Калашникова Н.И. Хозяйственные связи между предприятиями: содержание, функционирование, управление: Моногр. / Н.И. Калашникова; Саратов: Изд-во Саратов. Ун-та, 1988. – С. 72.
7. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление / Коупленд Т., Котлер Т., Муриен Дж. – М.: Олимп-Бизнес, 2002. – 565 с.
8. Фінагіна О.В. Напрямки розвитку ринку інформаційних продуктів та послуг: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Економіка підприємства: проблеми теорії та практики» / Фінагіна О.В., Пономаренко Н.Ш. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. II. – С. 116-118.
9. De Propriis, Lisa and Driffield. Nigel. The importanse of clusters for spillovers from foreign direct investment and technology sourcing / Cambridge Journal of Economics № 30. – 2006. – PP. 277-291.
10. Hodgson G. What Are Institutions? / G. Hodgson // Journal of Economic Issues. – March 2006. – Vol. XL. – № 1. – P. 1-25.
11. Mintzberg H. Strategy in Three Models / Mintzberg H. // California Management Rewiew. 1984. – P. 236-242.